

Anmeldelser

Niels Åkerstrøm Andersen, *Legende magt*, København: Hans Reitzels Forlag, 216 s., 248 kr.

Niels Åkerstrøm Andersen definerer i sin bog *Legende Magt* kommunikation som „et netværk af bagudrettede tilslutninger“ forstået på den måde, at det, der kommunikeres, åbner for forskellige tilslutningsmuligheder. Den fortsatte kommunikation afhænger af, hvilken tilslutningsmulighed der vælges – hvis der ikke vælges nogen tilslutningsmulighed, slutter kommunikationen. Denne anmeldelse repræsenterer de tilslutningsmuligheder i bogen, som undertegnede har valgt.

Åkerstrøm Andersen redegør i bogen dels for legens rolle i moderne organisationer, dels for udviklingen af legen som et virkemiddel i samme organisationer gennem de sidste 150 år.

De centrale spørgsmål, som Åkerstrøm Andersen stiller og besvarer gennem bogens 200 sider, er følgende: 1) Hvordan italesættes forholdet leg/organisation, og hvordan tildeles leg i disse italesættelser organisatorisk skabende funktioner? 2) Hvordan kobles legens kommunikationsform med beslutningens kommunikationsform, og hvilke effekter har det for organisationers fremstilling af egen enhed? 3) Hvordan sætter leg i dag konstitutive grænser på spil i det politiske system, eksempelvis grænserne forvaltning/borger, individ/fællesskab og stat/institutioner? Organisatoriske lege handler om magt, der ikke ønsker at være magt eller i hvert fald ikke vil ligne magt. 4) Hvordan lægger nye organisatoriske lege op til nye koblinger mellem leg, pædagogik og magt?

Spørgsmålene besvares over fem kapitler. I kapitel 1 giver Åkerstrøm Andersen en kort teoretisk introduktion til den tyske sociolog Niklas Luhmanns begreb om iagttagelse af anden orden. I det efterfølgende kapitel gennemgår han udviklingen i ledelsesspillenes semantiske betydning fra 1900-tallets etablering af firmasport, arbejdsportsklubber, dyrskuer og verdensudstillinger over 1950'erne og 1960'ernes ledelsesmæssige trænings- og simulerings-spil, hvor spillene både var spil og en repræsentation af virkeligheden, til nutidens legende organisation, hvor det, som Åkerstrøm Andersen betegner „sociale skabelsesspil“, er fremherskende. I de sociale skabelsesspil leges selve organisationen og dens sociale relationer frem. I kapitel 3, „Den legende organisation“, er fokus en analyse af leg og beslutning som to forskellige kommunikationsformer. I kapitel 4 er emnet den politiske leg med grænser. Endelig analyserer han i kapitel 5 forholdet mellem leg, pædagogik og magt.

Ud over at fungere som en historisk gennemgang og aktuel analyse af legens funktion i organisationer, kan bogen også læses som en solid introduktion til Niklas Luhmanns teori om sociale systemer og denne teoris grundbegreber. Som sådan kan bogen både bruges som grundlag for at iagttage legen, som den aktuelt fremtræder, men også til generelt at foretage iagttagelser af anden orden og dermed finde ud af, hvilke koder forskellige sociale systemer kommunikerer i.

Centrale begreber for Åkerstrøm Andersen (og med ham Luhmann) er Iagttagelse, Kommunikation og Koder. Om iagttagelse hedder det: „Det som iagttageren får øje på, bliver kun markeret og synligt i iagttagelsen i forhold til det, som der sondres fra“. Når vi på denne måde iagttager (og sondrer), får vi en „blind“ plet, idet en iagttagelse ikke kan iagttage sig selv. Så skal vi have fat i iagttagelse af anden orden, nemlig „at iagttage andre iagttagelsers blinde pletter“. At iagttage organisationer, magt og leg fra anden ordens niveauet er Åkerstrøm Andersens anliggende gennem bogen.

Kommunikation er et andet centralt begreb for Åkerstrøm Andersen, i og med at et socialt system består af kommunikation og intet andet. Når dette udsagn kan passere, handler det om de binære koder, som et socialt system kommunikerer i, samt om en bred forståelse af begrebet kommunikation. Når et socialt system orienterer sig i forhold til sin omverden – iagttager denne – gør den det ud fra sine egne binære koder. Det økonomiske kommunikationssystem opererer eksempelvis i distinktionen „betale/ikke betale“. Betale/ikke betale er altså en kommunikation.

I bogen optræder to, principielt forskellige – men i den aktuelle virkelighed tæt sammenblandede – kommunikationssystemer, nemlig beslutning og leg. Beslutninger former, med Åkerstrøm Andersens ord forskellen mellem fikseret/åben kontingens med hensyn til sociale forventninger og binder derigennem energi. Legen derimod bliver bindende gennem den energi, den selv producerer.

Undertegnede læser bogen *Legende Magt* ud fra en praksiskode, der kan formuleres: Kan de analyseredskaber, som Niels Åkerstrøm Andersen præsenterer, bruges til at belyse den praksis, som jeg kender fra mit daglige arbejde som konsulent i en middelstor kommune? Svaret på spørgsmålet må være et ja, i høj grad.

Der er mange aha-oplevelser bogen igennem, der kan være frugtbare at have med i baghovedet, når man iagttager sin egen og andres praksis. Åkerstrøm Andersen leverer eksempelvis i kapitel 4 en analyse af „Ansvarsspillet“. Et spil, som forældre kan sættes til at spille på forældremøder i folkeskolen. Spillet, der beskæftiger sig med grænserne mellem skolens og hjemmenes ansvar, starter som et spil, men ender med at være beslutningsmæssigt forpligtende for forældrene. Som læser kan jeg ikke frigøre mig fra følelsen af, at

dette er et overgreb, og som offentligt ansat stiller jeg spørgsmålet: „Udsætter jeg, i min praksis, nogen for noget tilsvarende?“

I kapitlet om den politiske leg med grænser træder legen frem, når der optræder grænser, som det politiske system „... har svært ved at rykke på gennem autoritative beslutninger“. Hvis jeg nu skulle være vurderende i stedet for at bevare den neutrale iagttagelse af anden ordens niveau, kunne jeg også sige, at man lader som om, man gør et – leger – samtidig med at man gør noget helt andet, nemlig forpligter eller beslutter/fikserer de sociale forventninger.

Jeg kommer til at tænke på et parallelt eksempel, der ikke har noget med leg at gøre, nemlig regeringens nyligt nedsatte Ministerudvalg for personligt ansvar. I en traditionel forståelse af personligt ansvar markerer det personlige ansvar vel netop grænsen mellem, hvad der hører individet til, og hvad der er statens anliggende. Hvis staten alligevel gerne vil ind på feltet, er man nødt til at forsøge at rykke ind over „grænsen for autoritative beslutninger“, for at hjælpe individet til at træffe de rette personligt ansvarlige beslutninger.

At begrebet om legende magt er aktuelt, kan man næsten dagligt forvisse sig om ved at læse avisen. På forsiden af *MetroExpress* 1. juli 2008 hedder det eksempelvis: „Festival gør folk til bedre medarbejdere“. Roskilde Festivalen er en voksenlegeplads, hvor man kan være noget andet, end det man er til hverdag, hedder det i artiklen. For at være kreativ – og dermed en god medarbejder – skal man lege, ellers går det i stå. Bemærk sammenblandingen af leg og magt i ordene: skal, lege og medarbejder. En af kilderne til artiklen er forskningspolitisk chef i Dansk Industri, Charlotte Rønhof. Her gik man og troede, at det at tage på en festival og skeje ud var noget, som man gjorde for sin fornøjelses skyld, og så gør man det i virkeligheden for at blive en bedre medarbejder!

Henrik Munk
Silkeborg Kommune

Lars Hedegaard (red.), *Kampen om Den Kolde Krig: Festskrift til Bent Jensen*, København: Gyldendal, 2008, 400 s., 299 kr.

Festskriftet til Bent Jensen rummer i alt 20 bidrag, mestendels skrevet af medlemmer af det revisionistiske netværk omkring 70-års fødselaren. Oprettelsen af Center for Koldkrigsforskning med Bent Jensen (BJ) som leder har skabt en gylden mulighed for at realisere netværkets projekt og få skrevet den version af dansk koldkrigshistorie, som også regeringen og folketingsflertallet efterspørger. Derfor kunne man have ventet et festskrift fyldt med opti-

misme og konstruktive ideer til udfyldning af det brede forskningsprogram, som BJ har skitseret for centeret på www.cfkf.dk.

Det er ikke tilfældet. Tværtimod er de fleste af de indlæg, der refererer til koldkrigstemaet, domineret af fortrædelighed over såkaldt obstruktion af centerets forskning fra myndighedernes side. I Lars Hedegaards forord placeres ansvaret herfor hos Lene Espersens Justitsministerium og PET, der anklages for – imod regeringens og folketingsflertallets intentioner – at sabotere forskningen ved at trænere frigivelsen af ønskede akter. Det falder ikke Hedegaard ind at overveje, om den tvivl om centerchefens behandling af følsomt materiale, der opstod efter Dragsdahl-artiklen, kunne have noget med sagen at gøre. I stedet mistænkeliggøres embedsmændenes motiver med spørgsmål som „Hvad er det for kendsgerninger om Danmark under Den Kolde Krig, vi stadig ikke må få at høre?“

BJ bidrager selv til mistænkeliggørelsen, når han i en noget udflippet artikel af Mikael Jalving henviser til „stærke politiske kræfter“, der holder hånden over Jørgen Dragsdahl. Det inspirerer Jalving til at spørge sig selv, om BJ mon tænker på Ole Espersen? „Hvad har han i klemme? Hvad har han givet russerne? Bliver han nu beskyttet af PET?“ „Eller er det Kjeld Olesen og Lasse Budtz, der står bag?“

Andre bidragydere synger en lignende melodi. Jens Gregersen skriver om sine egne problemer med at få adgang til et dokument fra den sovjetiske eks-spion Oleg Gordievskis hånd, som PET skulle have i sin varetægt. Han bekviler af den grund, at centeret får adgang til PET's Gordievski-dokumenter, og spørger igen, om embedsmændene har noget at skjule: „Vil de dække over nogen eller noget?“ Han slutter med at antyde muligheden af (hvad også BJ har truet med), at manglende adgang til PET-arkivalierne kan føre til, at Centeret må opgive at løse sin opgave. Så galt går det næppe, for når dette læses, turde problemet være løst ved statsministerens personlige indgriben.

Oprulningen af dette drastiske perspektiv kan være vanskelig at forene med centerets forskningsprogram, hvori BJ polemiserer mod dem, der „offentligt har udtalt sig meget håndfast om, hvad der er centerets 'egentlige' formål. Det er (fortsætter BJ), som den opmærksomme avislæser vil vide, at drive heksejagt og hænge venstrefløjen ud“. Denne opfattelse afviser BJ med bemærkningen: „De fastlagte emner for centerets forskningsvirksomhed ser dog noget anderledes ud“. Dette er et budskab, der ikke synes ikke at være trængt igennem til netværket.

Når dette er sagt, er Justitsministeriets og PET's praksis både forskningsmæssigt kritisabel og politisk uklog. Minimumsgevinsten ved det nye center turde være muligheden for at få en sikker dokumentation af omfanget og karakteren af „nyttigt idioti“, „medløberi“, „intellektuelt og moralsk forræderi“, „agentvirksomhed“ og det, der er værre, i Danmark under den Kolde

Krig. Det forudsætter, at centerets forskere får den nødvendige arkivadgang, men også at de holder tungen lige i munden og den faglige fane højt. Her kommer Dragsdahl/BJ-sagen ind i billedet. Jørgen Granum-Jensen, der giver et portræt af BJ som historiker, noterer, at kritikken af ham altid har været politisk, ikke faglig. Dette er en påstand, som let kan afkræftes ved at læse anmeldelser af BJ i de historiske tidsskrifter eller reaktionerne på Dragsdahl-artiklen. Granum-Jensen giver selv en friseret fremstilling af sagen, og det samme gælder de fleste øvrige kommentarer til sagen, idet dog Jacob Andersen antyder en vis åbenhed vedrørende karakteren af det PET-dokument, som diskussionen primært står om.

Folketingsflertallets begrundelse for at oprette Center for Koldkrigsforskning var, at den knap 2500 sider lange redegørelse om Danmark under den Kolde Krig, som DIIS, Dansk Institut for Internationale Studier, afleverede i 2005, kun gav et „foreløbigt grundlag for at drøfte den Kolde Krig“. DIIS-redegørelsen bæres da også med hele tre kritiske artikler af henholdsvis generalløjtnant Kjeld Hillingsø, oberst John E. Andersen og forlæggeren Peter la Cour. Hillingsø beskylder DIIS for at være politisk korrekt i sin analyse af den sovjetiske trussel og anholder især anvendelsen af begreberne „forkøbs-slag“ og „præemption“ om den sovjetiske strategi, der efter hans egen opfattelse var slet og ret præventiv. DIIS synes dog her at være i overensstemmelse med den internationale forskning. Under alle omstændigheder er Hillingsøs sondring mellem begreberne og hans argumentation for karakteristikken „præventiv strategi“ for kortfattet til at overbevise.

John E. Andersen gentager sin tidligere kritik af, at DIIS ikke har benyttet sig af militær ekspertise eller af Forsvarskommissionen af 1988's beretning i sin analyse af truslen og konkluderer, at den fremtidige forskning ikke blot kan bestå i tilføjelser eller rettelser til DIIS-rapporten. Men mon centerets kommende rapport vil leve op til denne ambitiøse målsætning? DIIS-kritikken breder noget ud i Peter la Cours indlæg, der kritiserer, hvad han kalder DIIS' tre hovedkonklusioner: At fodnoterne ikke gjorde nogen skade, at Sovjetunionen ikke havde planer om et uprovokeret angreb på Vesten, og at der ingen „superspioner“ var i Danmark. I alle tilfælde er der tale om en stærkt forenklet gengivelse af DIIS' konklusioner. Vedrørende det sidstnævnte punkt anholder la Cour, at det ikke kan konkluderes på det nuværende grundlag. Men han overser, at DIIS' nøgterne konklusion er, at der ikke er afsløret storspioner i Danmark, hvilket vel ikke kan afvises. Ligesom Hede-gaard fremhæver la Cour med tilfredshed, at Folketinget end ikke ville tage DIIS-redegørelsen til efterretning under sin debat om den i 2006 – som om dette skulle have nogen faglig relevans.

Jørgen Granum-Jensen skriver som nævnt om historikeren Bent Jensen, og det slipper han hæderligt fra. Han starter med at påpege, at historieskriv-

ning for BJ er et dybt moralsk anliggende uden dog at komme nærmere ind på, hvad det er for moralske værdier, BJ lægger ind i sin forskning. Selv siger BJ i Jalvings artikel, at hans motiv er at afsløre løgn og bedrag i fortiden, hvad man vist ikke bliver klogere af. Granum-Jensen understreger også BJ's voluntaristiske historiesyn, som fører til interessen for „navne“, samt hans store betydning for at bringe Sovjetunionen ind i forskningen af dansk koldkrigspolitik.

Ved siden af de „programmatiske“ artikler rummer festskriftet også et antal mere traditionelle festskriftsartikler af kolleger, elever og andre. Birgit Nüchel-Thomsen tilbageviser i en velskrevet artikel beskyldningerne mod A.P. Møller for samarbejde med værnemagten under Anden Verdenskrig; Henrik Gade-Jensen gør opmærksom på en udbredt Sovjet-fascination i den amerikanske regeringsledelse ved slutningen af samme krig tilføjet den pikante pointe, at i USA gik fascinationen til samfundets top i modsætning til i Danmark, hvor „ingen eller ganske få af disse venstreintellektuelle indtog ledende positioner i regering eller administration“; og hvor fascinationen „forblev et anliggende for kulturpersonligheder, der mest levede i opposition til det bestående samfund“. Martin Jensen giver en detaljeret oversigt over amerikansk *cultural diplomacy* over for Danmark i den tidlige Kolde Krig. Artiklen er hovedsagelig registrerende, men forekommer at være et godt oplæg til hans forskning ved centeret.

Også Bent Jensens speciale, Sovjetunionens historie, er repræsenteret med gode artikler. Kirsten Ahlgreen-Ussing og Kurt Jacobsen giver en spændende tolkning af Brodskys billede af „Lenin i Smolnyi“, som de læser et anti-stalinistisk budskab ind i. Endelig er tre af BJ's elever, Kim Frederichsen, Camilla Schultz og Michael Katznelson, repræsenteret med spændende empiriske artikler om sider af Stalins agrarpolitik og dennes monstrøse omkostninger i form af deportationer, hungersnød og massedød.

Festskriftet rummer, som det vil være fremgået, ikke mange nye, fremadrettede tanker vedrørende „kampen om den Kolde Krig“. Man kan let få den opfattelse, at det eneste, der interesserer forfatterne, er at komme ned i PET's dybeste gemmer for at afsløre medløbere, nyttige idioter og (måske) virkelige superspioner. Derved afslører de en indbygget spænding i det ny centers langt bredere „officielle“ forskningsprogram.

Hovedredaktøren Lars Hedegaard spørger i sit forord, hvordan det kan være, at Den Kolde Krig ikke kan studeres i Danmark som det, den er, nemlig historie. Efter hans opfattelse skyldes det, at de gamle ideologiske frontlinjer stadig består, blot med den forskel, at Den Kolde Krigs socialister og anti-imperialister nu har skiftet ham og er blevet fortalere for „multikultur“, „tolerance“, en bedre debat-„tone“ og anden vederstyggelighed. Dette er det rene nonsens. Skillelinjerne i islamdebatten og i videre forstand „kulturkam-

pen“ går på kryds og tværs af koldkrigsdebattens skillelinjer, hvad Hedegaards egen ideologiske historie burde have fortalt ham. Festskriftet lægger da også op til en mere plausibel forklaring, nemlig at det „revisionistiske“ netværk stadig lever i Den Kolde Krigs sort-hvide verden og har svært ved at lægge distance til dens konflikter. Det er ikke det bedste grundlag for uafhængig forskning.

Nikolaj Petersen
Professor emeritus
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Niels Bo Poulsen, *Den store Fædrelandskrig. Statsmagt og mennesker i Sovjetunionen, 1939-1955*, København: Høst & Søn, 2007. 440 s., 399 kr.

Umiddelbart lyder det ikke som en bog, som har adresse til politologer. Men interesserer man sig for sikkerhedspolitik og international politik og undrer sig over Ruslands *macho*-adfærd, er den bestemt værd at kaste sig over. Nu er der allerede et mandligt publikum for bøger om anden verdenskrig, derfor denne henvendelse til kvindelige samfundsforskere og studerende: Niels Bo Poulsens værk handler om et uhyre barsk og skræmmende emne, men er skrevet ud fra en menneskelig position med det formål, at vi skal fornemme, hvordan almindelige russere oplevede krigen. Hvad kunne der fx ske dem, hvis de pjækkede fra arbejdet eller faldt i tysk krigsfangenskab? Så det er ikke gængs krigshistorie med gennemgang af alle slagene, men det, som undertitlen siger: En skildring af den sovjetiske statsmagt og det sovjetiske civilsamfund under en eksistentiel krise for staten og magthaverne – et forløb, der var en hårsbredde fra det totale nederlag, og som forbløffende nok endte i en knusende sejr over Nazityskland. Poulsen skriver dejlig ligefremt – det er ikke en disputats, men en titanisk formidlingspræstation, vi her står med.

Forfatteren er sovjetologiens svar på Bo Lidegaard: Poulsen har været ansat i udenrigsministeriet og er nu fuldtids militærhistoriker – en af kongerigets sejeste, skulle jeg mene: Han klør på med alskens arkivalier på russisk og tysk repræsenterende hhv. sovjetmagten og værnemagten, samtidig med at han sikkert navigerer i alverdens sekundærlitteratur om emnet: nørdede værker som *Das Scheitern der wirtschaftlichen Blietzkrieg*, *Sotrudnitjestvo s vragom* – den handler om kollaborationen med tyskerne fra visse sovjetborgeres side – eller den svenske rustningsekspert Lennart Samuelsons *Röd koloss på larvfötter. Rysslands ekonomi i skuggen av 1900-talskrigen*. Sidstnævnte er en indgående studie af den hypermilitarisme, som Stalin stod for uden synderlig

forbindelse med de reelle trusler, der omgav Sovjetunionen. Den inspirerer Poulsen til at se på den militære slagkraft, der blev opbygget i 1930'erne (pp. 56-69). Styrkemålene pr. 1937 blev fastlagt ud fra planlæggernes skrækvision om, hvad de forventede fjender, Tyskland og Japan, kunne producere – styrkemål, der var helt ude i skoven, siger Poulsen p. 62. Man lagde i ramme alvor økonomien om til årligt at producere 61.000 kampvogne og 50.000 fly i 1942 – noget, der kun kunne lade sig gøre takket være bolsjevikernes *de facto* genindførelse af livegenskabet fra 1928 og deres totalitære herredømme over resten af befolkningen og kapitalapparatet, vil jeg tilføje.

For det skræmmende budskab i Poulsens bog er, at det var dette rædselsfulde røde tyranni, der frelste verden, herunder vores eget puslingeland fra de nazistiske galninge: „Målt på antallet af indsatte tyske soldater og materiel var østfronten krigens hovedfront. Det var den også anskuet ud fra antallet af dræbte og sårede“, konstaterer han p. 363. (Den dag i dag slås Rusland med sin demografi, hvor mændenes alkoholisme er en nødvendig, men slet ikke tilstrækkelig forklaring på miseren: Kvindeoverskuddet i Rusland skyldes også skæbneårene 1941-45). Den sovjetiske krigsførelse var en formidabel sikkerhedspolitisk bedrift, der reddede den verdensorden, som vi kender, men man skal ikke være blind for Stalins afsindige opportunisme i mellemkrigstiden og blindhed over for Hitler helt frem til krigsudbruddet den 22. juni 1941. Derfor drøfter bogen pp. 21-44 Molotov-Ribbentrop-traktaten og Stalins ubegribelige arrogance over for de utallige advarsler, han fik om det forestående tyske angreb.

Man skal heller ikke være blind for, at det ingenlunde var demokrati i vores forstand, der var Stalins målsætning for efterkrigstiden; den behandles p. 272 og frem: „Det vil være mest formålstjenligt for os, hvis der i efterkrigsperioden kun findes én mægtig fastlandsmagt i Europa“, skrev Majskij [i januar 1944. Majskij var en topdiplomat, der havde fået til opgave at konkretisere Stalins storpolitiske strategi/MS]. Ydermere skulle Sovjetunionen tilstræbe, at der opstod et socialistisk Europa, hvilket med Majskijs ord helt ville udelukke risikoen for, at der udbryder krig i denne del af verden“ (p. 283). I sandhed en Stalin-udgave af Kants teori om den demokratiske fred: Den folkedemokratiske fred mellem arbejder- og bondestater styret af socialistiske „enhedspartier“, dvs. koalitionspartier, hvor socialdemokrater var gidsler for kommunister. Efter min vurdering kan vi takke Hedtofts og før ham Staunings kontante anti-kommunisme for, at det ikke gik Danmark, som det gik Tjekkoslovakiet.

I det hele taget lægger Poulsen vægt på at se ud over krigsårene og belyse sen-stalinismen som et samlet kompleks, hvorfor bogen strækker sig fra 1939 til 1955. Det er en klog disposition, selvom Poulsen godt måtte bøje i neon, hvad det var, der var på spil i international politik i disse årtier set

fra Stalins skrivebord i Kreml: En leninistisk „*revolutionær situation*“ skabt af den højretotalitære trussel mod verdensordenen (Tyskland, Japan og Italien) kulminerende med selve verdenskrigen. At Stalin således så frem til anden verdenskrig som hans livs chance, på samme måde som første verdenskrig havde været for Lenin, og følgelig var krigsliderlig på venstrefløjspræmisser, kommer imidlertid fint frem i et citat af Stalins håndgangne mand Molotov: „Stalin så sådan på tingene: Første verdenskrig vristede et land ud af kapitalistisk slaveri, anden verdenskrig skabte et socialistisk system, og den tredje vil gøre det endegyldigt af med imperialismen“ (p. 272). Med sådanne vitaminpiller bidrager Poulsen til opgøret med de naive og snæversynede revisionistiske og post-revisionistiske teorier om den kolde krig og får relevans for studiet af international politik.

Krigen set i eliteoptik drejer sig tillige om beslutningsprocessen og -klimaet i den særlige militære overkommando *Stavka*. Her går Poulsen i rette med de mange – trozkistisk farvede tror jeg – fremstillinger, der vil gøre Stalin til en middelmådighed. Grundet sin overmenneskelige arbejdsevne og evne til at huske detaljer og personer var han ikke så ueffen som feltherre, selvom han begik fatale brølere især ved krigens begyndelse, og krigen igennem var han uhyggeligt afstumpet (se pp. 142-143). Han nærmest bifaldt, at hans soldater gik amok i massevoldtægter – af og til med sovjetiske kvinder som ofre (herom se p. 128) – og tilsvinede eksempelvis en kommandant Kurdjumov, der påpegede akutte problemer med forfrysninger, da soldaterne ikke havde vinterfodtøj og ikke kunne kæmpe i 40 graders frost (p. 92). Stalin må have taget Clausewitz til sig, for han førte en særdeles politisk krig, hvor hovedstæder og andre symbolske steder for enhver pris skulle erobres, fx Budapest, som han i oktober 1944 forlangte angrebet, så dette trofæ kunne indgå i festlighederne for Oktoberrevolutionen (p. 78). Angrebet var umuligt at forberede ordentligt og trak derfor i langdrag.

Poulsens stof om krigen set med de meniges øjne kaster heller ikke noget flatterende skær over sovjetmagten. I 1943 blev den polske jøde Temkin indrulleret i den Røde Hær og sendt i kamp kort efter – uden træning, våben eller ammunition, det måtte bjærges fra de faldne i skyttegravene. „Jeg havde ikke engang set solen stå op [...] da vores kompagni før daggry – uden nogen støtte fra vores artilleri bag floden – blev kastet ind i et angreb på fjendens stillinger“ (p. 77). Denne skødesynd – ikke at støtte med artilleri og heller ikke med fly – var hyppigt forekommende (se p. 75). Men Poulsen lader ikke en i tvivl om, at den afgørende skyld må pålægges nazismen: „Krigen mod Sovjetunionen var ikke alene en uberettiget angrebskrig, den var også en udbytnings-, slavebindings- og tilintetgørelseskrig, der fra planlægningens start hvilede på et racistisk og imperialistisk grundlag“ (p. 160). Præcis sådan oplevede sovjetborgeren den, fx en juniorsergent, der skrev hjem: „jeg

må sige, at nu er jeg kommet til at hade fascismen. Jeg har set lig af døde og brændte kvinder og børn“ (pp. 99-100).

Hvis man skal dryppe lidt malurt i bægeret, kan man kritisere den overpertentlige redegørelse for de mange delfacetter af krigen og de mange konkrete hændelser, som Poulsen har samlet vidnesbyrd om. Det er principielt betryggende med denne omhu – den vidner om en historiker, der skriver ud fra empati med krigens utallige ofre og respekt for stoffet. I mange tilfælde er detaljerne på deres plads, specielt når Poulsen belyser de voldsomme regionale forskelle, der var i krigens vilkår for sovjetborgerne – forskelle, der sagtens kunne være forskellen mellem liv og død. Men af og til savner man en pause fra det faktuelle stof og i stedet noget overordnet refleksion, fx i stil med Amir Weiner, der har fremhævet krigens utilsigtede funktion som *empowerment*, altså myndiggørelse af sovjetborgeren. Det satte behovet for en beslutsom, men ikke helt ligetil re-sovjetisering og disciplinering af befolkningen på dagsordenen som noget, Stalin påbegyndte straks efter sejren den 9. maj 1945. Heri har man en supplerende *second image*-forklaring på den kolde krig i tillæg til den globale ideologiske konflikt med heraf følgende sikkerhedsdilemma mellem venstretotalitarismen og det borgerlige demokrati som den oplagte *third image*-teori.

Generelt indfrier Poulsen flot sin ambition om at forene den nødvendige *top down*-indføring i den storpolitiske kontekst og elitens politik med hans hovedærinde, *bottom-up*-analysen af den menige sovjetborgers krig. Når man har læst bogen, forstår man godt, hvorfor Rusland i dag bruger Den Store Fædrelandskrig som redskab for nationdannelse og let forfalder til *machismo*. Så vi har omsider en både fængende, seriøs og forskningsmæssigt *up to date* fremstilling om den for os europæere altafgørende side af anden verdenskrig. Man fristes til at parallelisere til John Lewis Gaddis' syntese af koldkrigsforskningen *We Now Know*.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Modtagne bøger

- Den fysiske Historiker*, Industrimiljøer, nr. 121-122, 2009.
- Internasjonal Politikk 4/08*, Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2008.
- Lauridsen, Jørgen T.; Kjeld Møller Pedersen, *Sundhedsøkonomi – Fra teori til praksis*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag A/S 2009.
- Lundkvist, Anders (red.), *Dansk Nyliberalisme*, København: Frydenlund 2009.
- Mailand, Mikkel, *Regulering af arbejde og velfærd – mod nye arbejdsdelinger mellem staten og arbejdsmarkedets parter*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2008.
- Mundy, Liza, *Michelle Obama – en biografi*, Århus: Klim 2009.
- Møller, Karsten J., *Fra Kaos til Putin – Brudstykker af det moderne Ruslands historie*, København: Jyllands-Postens Forlag 2009.
- Møller, Marie Østergaard; Sara Normann Thordsen (red.), *Æstetik og politisk magt*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag og NSU Press 2008.
- Nielsen, Peter; Lars Poulsen (red.), *Værdikampe – Økonomi og Samfund 2009*, København: Frydenlund 2009.
- Parsons, Craig, *How to Map Arguments in Political Science*, Oxford: Oxford University Press 2007.
- Peterson, Olof, *Vår demokrati*, Stockholm: SNS Förlag 2009.
- Rosenfeldt, Niels Erik, *The „Special“ World – Stalin's power apparatus and the Soviet system's secret structures of communication*, København: Museum Tusulanums Forlag 2008.
- Statsvetenskaplig tidskrift 2008/3*, årgang 110, Lund: Fahlbeckska stiftelsen 2008.
- Tamm, Ditlev, *Global Retskultur – en indføring i komparativ ret på historisk grundlag*, København: Samfundslitteratur 2009.
- Thyssen, Ole, *Verdenssamfundet*, København: Hans Reitzels Forlag 2009.

Abstracts

Mogens K. Justesen

Political Dilemmas and the Institutional Foundation for Economic Development

Differences in property rights are often identified as being among the most robust variables in terms of explaining cross-national differences in economic growth and development. If secure and universally enforced property rights contribute to produce collectively beneficial economic results, the question becomes why there is so much variation in the institutions and rules that regulate property rights. Based in institutional analysis, article analyzes why some states and governments establish and enforce property rights that are good for growth while others do not. The argument is that the incentive to enforce and protect property rights is shaped by the type of political institutions in the political systems, in particular coalition and power sharing institutions. The empirical analyses show that particularly coalition institutions matter for property rights while the impact of power sharing is less robust.

Giuliano Bonoli and Patrick Emmenegger

Why Flexicurity in Sweden and Not in Italy? Politics, Path-Dependency and Social Trust

The first decade of the 21st century may be remembered for the rebirth of consensus about labor market policy. After three decades of bitter political and ideological controversy between a neo-liberal and a traditional social democratic approach, a new model, often labeled flexicurity, has emerged that is said to put an end to the old trade-off between equality and efficiency. Several countries are embracing the flexicurity model as a blueprint for labor market reform, but others, mostly countries in the ‘Mediterranean Rim’, are clearly lagging behind. Why is it so difficult for these countries to implement the flexicurity model? The article argues that the application of a flexicurity strategy in these countries is complicated by the lack of social trust between social partners and the state as well as socio-economic traditions that highlight the role of labor market regulation as a source of social protection.

Michael Baggesen Klitgard and Christilla Roederer-Rynning

The Varieties of Capitalism and EU’s Eastern Enlargement

The objective of this article is to probe the robustness of the varieties of

capitalism (VoC) framework in light of national responses to the EU's eastern enlargement. This case provides an interesting terrain to illuminate the institutional determinants of national response strategies to a common set of challenges. Explicit theoretical hypotheses are developed, in contrast to much of the literature which either uses VoC as a broad perspective or focuses on a narrow set of variables. The analysis proceeds to test these hypotheses through a structured-focused comparison of Britain, Denmark and Sweden. Evidence suggests that the logic of the comparative institutional advantage alone does not provide a reliable explanation of the national policy paths. The variety of capitalism research agenda can be improved in three ways: by attending to the interplay between macro-political institutions and meso-level economic arrangements; by refining the conceptualization of coordinated market economies in order to capture key differences between continental economies and Scandinavian economies; and by reexamining the processes by which the sub-fields of economic interactions cluster into distinct types of market economies.

Asbjørn Sonne Nørgaard and Robert Klemmensen

Why Does the Opposition Vote in Favor of the Government's Bills? Cooperatism and Parliamentary Accommodation in Denmark, 1958-1999

We ask which strategies minority governments use to get their policy through a potentially hostile parliament. We analyze two specific strategies: the use of cooperatistic decision making procedures and the making of political accommodations in parliament. The article shows that the two strategies are used differently by different governments. Social democratic prime ministers tend to use the cooperatistic strategy more than their bourgeois counterparts. Political accommodations on the other hand are made by bourgeois governments more often than by social democratic governments. Therefore the article shows that the two strategies are alternative roads to consensus and not as suggested by Lijphart functional equivalents.

Peter Munk Christiansen and Michael Baggesen Klitgaard

Behind the Veil of Vagueness: The Danish Amalgamation Reform 2002-2005

The difficulties of implementing major institutional reforms are legendary. Reform programs may face strong resistance from designated losers, falter at successive veto points, or stall when multiple decision makers have diverse intended goals. These institutional theories have successfully accounted for

the failure of reform in a number of settings; yet scholars have given less attention to the ways in which the strategic design of a reform program has an *independent* effect on the fate of reform initiatives. We hypothesize, using the Danish Amalgamation Reform process 2002-2005 as a case, that reform proposals are more likely to succeed when policy entrepreneurs strategically hide their cost-benefit estimations behind a „veil of vagueness“ until the final stages of the reform process. Losers in the reform process are offered limited information about the impact of the proposal and are, therefore, less like to mobilize to thwart the reform in the early stages of the process.

Om forfatterne

Mogens K. Justesen, cand.scient.pol. fra Aarhus Universitet, MSc fra London School of Economics, og ansat ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet, hvor han i 2008 indleverede sin ph.d.-afhandling. Han beskæftiger sig især med institutionel teori og komparativ politik.

Patrick Emmenegger, Assistant Professor of Comparative Politics at the University of Southern Denmark's Department of Political Science and Public Management and member of the Centre for Welfare State Research. His research focuses on comparative labor market and social policies, the relationship between migration politics and social policies, religion and the welfare state, comparative political economy and macrocomparative research methods. Some of his recent work has been published in the *Journal of European Social Policy*, *East European Politics and Society* and *Swiss Political Science Review*.

Giuliano Bonoli, Professor of social policy at the Swiss graduate school for public administration (IDHEAP), Lausanne. Previously worked at the Universities of Fribourg and Bern in Switzerland, and at the University of Bath in Britain. He received his PhD at the University of Kent at Canterbury for a study on pension reform in Europe. He has been involved in several national and international research projects on various aspects of social policy. His work has focused on pension reform, labor market and family policies, with particular attention paid to the politics of welfare state transformation. He has published some forty articles and chapters in edited books, as well as a few books.

Michael Baggesen Klitgaard, ph.d, lektor ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet. Har bl.a. beskæftiget sig med de senere års reformprocesser i velfærdsstaten og den offentlige forvaltning. Er medforfatter til bogen *Den utænkelige reform* om strukturreformens tilblivelse og har publiceret i bl.a. *Scandinavian Political Studies* og *Governance*. E-mail: mbc@sam.sdu.dk

Robert Klemmensen, lektor ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet. Har skrevet afhandling om indgåelse af forlig i det danske Folketing. E-mail: rkl@sam.sdu.dk

Christilla Roederer-Rynning, ph.d., lektor ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet. Har bl.a. forsket i kollektive handlingsproblemer i en transnational verden, med fokus på EU's landbrugspolitik og institutionelle reformer. Bidrager til *Policy-Making in the EU*, Helen Wallace, Mark Pollack and Alasdair Young (eds.) (2009, 6th ed.) og har publiceret i internationale tidsskrifter som *Journal of European Public Policy*, *Journal of Common Market Studies*, *Public Administration* og *West European Politics*.

Asbjørn Sonne Nørgaard, professor ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet. Har i mange år forsket i og skrevet om korporatisme (bl.a. sammen med Peter Munk Christiansen). E-mail: ano@sam.sdu.dk

Peter Munk Christiansen, professor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Medlem af Magtudredningens forskningsledelse 1998-2004. Har bl.a. beskæftiget sig med interesseorganisationernes politiske rolle og med politiske beslutningsprocesser. Er medforfatter til *Den utænkelige reform* (2008). E-mail: pmc@ps.au.dk

Til forsiden:

Kollektive handlingsproblemer og deres løsninger

Mogens K. Justesen

Politiske dilemmaer og det institutionelle fundament
for økonomisk udvikling¹

Giuliano Bonoli og Patrick Emmenegger

Hvorfor er flexicurity mulig i Sverige, men ikke i Italien?
Policy, stiafhængighed og social tillid

Michael Baggesen Klitgaard og Christilla Roederer-Rynning

Kapitalismens variationer og EU's østudvidelse

Asbjørn Sonne Nørgaard og Robert Klemmensen

Hvorfor stemmer oppositionen for regeringens lovforslag?
Korporatisme og parlamentariske forlig i Danmark, 1958-1999

Peter Munk Christiansen og Michael Baggesen Klitgaard

Reformpolitik bag uklarhedens slør.
Den danske strukturreform 2002-2005

Anmeldelser